Monasteries acted as the centers of culture and arts that are the social heritage from the past, the social identity that hold and bond people together as a nation.
Keywords: Model, Monastery Development, Spiritual Centers

1. บทนำ

ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเป็นประวัติของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านานโดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ เป็นสถานที่ร่มรื่นร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม วัดเกิดขึ้นเพราะมีผู้เข้าใจธรรมชาติและชีวิต วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสงบร่มเย็นและความสะอาดหมู่บ้านแต่ละแห่งต่างก็มีวัดประจำหมู่บ้านของตนยึดถือวัดนั้นว่าเป็นวัดของตนเป็นสมบัติร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านนั้น วัดแต่ละวัดจึงเป็นเครื่องรวมของสังคมย่อยสังคมหนึ่งเข้าให้เป็นหน่วยเดียวกัน (พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (พิพัฒน์ สุเมธโส2551: 19-20) ดังคำกลอนที่ว่า “วัดเป็นที่สงบรื่นรมย์เป็นที่บ่มศีลงามเป็นแหล่งความรู้เป็นแหล่งชูธรรมะเป็นแหล่งละอบายมุขเป็นแหล่งปลุกปลอบใจเป็นแหล่งให้บริการ” (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดีสุรเตโช), 2546: 21)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และแม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ โดยเฉพาะวัดในเขตภูมิภาคบทบาทของวัดยังคงมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องของการพัฒนาชุมชนการพัฒนาอาชีพหรือหน่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนการรวมกลุ่ม การเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ (กรมการศาสนา, 2543: 5)

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นหรือเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง และเป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2542: 9) การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมนี้ ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจเป็นศูนย์รวมความร่วมมือ ซึ่งอาจจะเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่นการเป็นที่ประกอบพิธีกรรม พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ ความบริสุทธิ์ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541: 15-19.

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน มีผลกระทบต่อสถานภาพทางสังคมของวัดในฐานะศูนย์รวมจิตใจของประชาชนซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุหลากกลายประการ ดังที่ได้มีผลงานวิจัยแสดงไว้อย่างชัดเจนในพื้นที่จังหวัดสระบุรี ได้แก่ เจ้าอาวาสรุ่นใหม่ยังขาดประสบการณ์ในการพัฒนาวัดการพัฒนาวัดส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาวัตถุ/ขาดการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ